

своєчасність прийняття управлінських рішень, визначить ефективні стратегічні напрямки інноваційного розвитку компанії.

Розробка системи підтримки прийняття рішень дозволить вирішити питання підготовки аналітичних звітів та обробки оперативної інформації для прийняття довгострокових управлінських рішень в режимі реального часу в усіх корпоративних ланках. До того ж, логістична інформаційна система забезпечує своєчасну перевірку зовнішніх зв'язків на основі інформаційних джерел зовнішнього середовища, забезпечуючи тим самим ефективну організацію інформаційних потоків у вертикально-інтегрованій структурі.

Література

1. Алексеев И. В. Стратегии та регулювання інноваційного розвитку виробничо-господарських структур : автореферат дис. ... д-ра екон. наук : 08.02.03 / И. В. Алексеев. – Институт економічного прогнозування НАН України. – К. – 2002. – 40 с.
2. Бауэрсокс Д. Логистика: Интегрированная цепь поставок / Д. Бауэрсокс, Д. Клосс. – 2-е изд. ; пер. с англ. – М. : Олимп-Бизнес, 2005. – 640 с.
3. Бродецкий Г. Л. Моделирование логистических процессов. Оптимальные решения в условиях риска / Г. Л. Бродецкий. – М. : ВЕРШИНА, 2006. – 376 с.
4. Гвилия Н. А. Корпоративная логистика : учеб. пособие / Н. А. Гвилия, А. А. Ефремов. – СПб. : СПбГУЭФ, 2009. – 119 с.
5. Корпоративная логистика. 300 ответов на вопросы профессионалов / под общ. и научн. ред. проф. В. И. Сергеева. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 976 с.
6. Пилипенко А. А. Організація управління інтегрованими структурами бізнесу в контексті збалансованої системи показників : монографія / А. А. Пилипенко, І. В. Ярошенко. – Х. : ІНЖЕК, 2007. – 152 с.

УДК 330.111.66+316.42(045) *Капильцова В.В., канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємства та менеджменту.
Донецький університет економіки та права.*

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН: АСПЕКТИ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

У статті проведено аналіз основних проблем та рушійних сил соціально-економічного прогресу людського суспільства. Встановлено діалектичний взаємозв'язок між економічною системою суспільства, процесами її соціалізації та людським розвитком. Визначено основні форми прояву та принципи соціалізації економічних відносин, що забезпечують людський розвиток.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку людської цивілізації характеризується кардинальними змінами у визначенні подальших напрямів суспільного прогресу. Сьогодні світова спільнота перебуває на порозі глибинних змін світогляду та філософії життя, оскільки сучасна глобальна фінансово-економічна криза – це не просто криза економічних інституцій, вона є свідченням кризи людини та суспільства в цілому, їх ціннісних орієнтацій та моральних норм.

У зв'язку з цим, предмет дослідження економічної теорії передбачає творче переосмислення рушійних сил соціально-економічного прогресу суспільства. При цьому головна рушійна сила соціально-економічного прогресу суспільства знаходиться у самому суспільстві у вигляді економічних потреб та інтересів людини. Безумовно, головним критерієм ефективності соціально-економічного прогресу суспільства є зростання багатства суспільства, що відкриває відповідний простір для його подальшого розвитку.

Сучасна світова фінансово-економічна криза має глибинні причини, які полягають, передусім, у тому, що одна із підсистем сучасного суспільства, а саме економіка, відокремившись від ціннісно-етичних орієнтирів, набула самостійної динаміки розвитку та перетворилася на самоціль. Тому подолання сучасної глобальної фінансово-економічної кризи – це, насамперед, проблема ціннісно-нормативної переорієнтації економіки, а отже і економічної теорії. Причому її найважливішою складовою є подолання орієнтації економіки на суто економічні категорії: доход, прибуток, рентабельність тощо. Отже, однією з ключових складових світової системної трансформації суспільства повинна стати соціалізація суспільних, перш за все, економічних, відносин.

Суспільні, зокрема економічні, відносини відіграють вирішальну роль у розвитку людини. Тому створення сприятливих умов для реалізації та розвитку різноманітних здібностей людини повинно бути одним з основоположних принципів життєдіяльності сучасного постіндустріального суспільства. Це, у свою чергу, передбачає та зумовлює активний розвиток процесів соціалізації суспільного життя.

Аналіз останніх публікацій. Еволюцію сучасної економічної думки у сфері визначення теоретичних засад вирішення соціальних проблем та забезпечення людського розвитку представлено науковою спадщиною таких видатних вчених, як: Т. Шульц, Г. Беккер, Е. Денісон, Дж. Мінцер, Дж. Кендрік, А. Сен, Л. Хансен. Суттєвий вклад у дослідження соціальних проблем та людського розвитку внесли такі вітчизняні вчені, як: В. Автономов, Д. Богиня, О. Грішнова, А. Докторович, Е. Лібанова, В. Марцинкевич, В. Мандибура, С. Мочерний, О. Новікова, Г. Тарасенко, А. Чухно та інші. Проте, поряд з цим, залишається багато невирішених актуальних питань, пов'язаних з визначенням теоретико-методологічних та прикладних аспектів розв'язання соціальних проблем та забезпечення людського розвитку на сучасному етапі життєдіяльності суспільства.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення основних проблем та напрямів прояву соціалізації економічних відносин в контексті забезпечення людського розвитку в умовах переходу до інноваційного типу економіки та постіндустріального суспільства.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до сучасних умов життєдіяльності суспільства пріоритет у розвитку людської цивілізації повинен належати саме соціальній компоненті у складній гаммі людських потреб, бажань та устремлінь. Поза всяк сумнів, так званої «чистої економіки» в жодній країні світу ніколи не існувало, не існує і не буде існувати, оскільки людина завжди перебуває у достатньо конкретному соціальному середовищі. У зв'язку з цим, з урахуванням сьогодишніх реалій необхідно аналізувати функціонування та розвиток саме соціальної економіки.

З виникненням економічної теорії представники її різних напрямів, шкіл та концепцій завжди намагалися з'ясувати рушійні сили розвитку економіки. Так, головні причини розвитку суспільства, у тому числі його економічної системи, вони вбачали у зростанні чисельності населення, географічному середовищі, прогресі техніки та технології, психологічних, соціальних, правових та інших факторах. З'ясування даних причин, безумовно, має велике теоретико-пізнавальне та практичне значення, зокрема допомагає розробляти науково-обґрунтовані ефективні практичні рекомендації для забезпечення сталого розвитку економіки та суспільства в цілому.

При цьому важливим критерієм розвитку продуктивних сил суспільства, як найважливішої складової будь-якої економічної системи, є співвідношення між масою засобів виробництва, що використовуються, і чисельністю зайнятих у виробництві найманих працівників (так звана органічна будова капіталу та виробництва). Оскільки головна продуктивна сила будь-якого суспільства – це робоча сила, найманий працівник, а людина водночас є і продуктивною силою, і носієм економічних відносин, і суб'єктом відносин економічної власності, то головний критерій розвитку економічної системи суспільства, її суспільного способу виробництва – це розвиток самої людини, її цілей, потреб та інтересів.

Безперервний тривалий розвиток економіки, її продуктивних сил та суспільства в цілому на всіх історичних етапах життєдіяльності людської цивілізації в кінцевому підсумку створив відповідні необхідні передумови для соціалізації сучасних економічних систем та економічних відносин, переходу до суспільства, основний принцип функціонування якого – це «робота економіки» та «робота виробництва» на людину. До того ж, сучасна економічна наука та реальна практика господарювання підтверджують, що реалізація даного принципу є надійною гарантією життєздатності будь-якої сучасної економічної системи суспільства.

Соціалізація, у загальному розумінні цього поняття, означає процес засвоєння людиною (особистістю) певної системи знань, норм та цінностей, які дозволяють їй функціонувати як повноправному члену суспільства, забезпечувати позитивну та конструктивну спрямованість своїх відносин з іншими людьми у будь-якій сфері власних інтересів [1].

В процесі функціонування та розвитку людської цивілізації сукупність таких знань, норм та цінностей невинно зростає, що, з одного боку, ускладнює процес їх засвоєння, робить його більш суперечливим. Проте, з іншого боку, робить більш цінною для суспільства, держави, колективу кожну людину (особистість), яка змогла опанувати та трансформувати через свою свідомість необхідну базову на даному етапі розвитку суспільства систему загальнолюдських наукових, світоглядних та поведінкових норм і цінностей.

Соціалізація економіки, виступаючи органічною ланкою загального процесу соціалізації, знаходить свій прояв у становленні та розвитку тенденції, а згодом і закономірності, згідно з якою під впливом потреб суспільного виробництва прискорюється процес засвоєння та використання (у своїх інтересах) основними економічними суб'єктами специфічної системи знань, норм та цінностей, необхідних для успішного функціонування та розвитку економічної системи, економічних (виробничих) відносин та суспільства в цілому. Даний процес повинен супроводжуватися також стрімким зростанням цінності кожного окремого найманого працівника, який володіє значним обсягом достатніх знань, вмінь та навичок; запасом творчого (креативного) потенціалу, мобільності та комунікативності; а також формуванням певного інтелектуального капіталу та відповідної системи відносин, що складаються між різними економічними суб'єктами з приводу використання цього капіталу.

Особливістю даного процесу є той факт, що в умовах стрімкого «споживання» конкурентною економікою досягнень НТП так само стрімко зростає цінність не тільки підприємця, менеджера, але і надзвичайно широкого кола найманих працівників у всіх без винятку сферах та галузях народного господарства, що зумовлює потребу, можливість та доцільність трансформації існуючих економічних відносин як у межах окремої національної економіки, так і у межах всієї світової економіки в цілому.

Рівень розвитку соціалізації економіки, а отже, і якість змін в системі економічних відносин, виробничих можливостей тієї чи іншої країни, окремого підприємства, компанії, фірми залежить від ступеня активності людини (особистості) в процесі прийняття та реалізації різноманітних господарських рішень, від готовності сприймати ці зміни та забезпечувати своєю працею їх позитивний характер. У зв'язку з цим, значення соціальних факторів у забезпеченні сталого економічного розвитку та розвитку ефективних систем мотивації (стимулювання) невинно зростатиме, особливо в процесі становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства.

Усвідомлення даного факту, активний пошук моделей та інструментів, які б включали позаекономічні, соціальні мотиви забезпечення економічного розвитку, узгодження економічних та інших інтересів найманого працівника, підприємства та суспільства в цілому, повинно стати домінуючим на сучасному етапі розвитку людської цивілізації, про що свідчить позитивний досвід провідних розвинених країн світу.

В нормальному цивілізованому суспільстві, де проживають громадяни, які являють собою певний соціум, обов'язково складаються та діють певні економічні, соціальні та

соціально-економічні відносини, утворюється певний соціально-економічний «порядок», який регулює та координує їх. У зв'язку з цим, для забезпечення цивілізованої життєдіяльності та розвитку суспільства, а також нормального людського співробітництва найпершим імперативом повинно бути дослідження не просто законів економіки взагалі, і тим більше не класових законів «політичної економії» (буржуазної або пролетарської), а саме законів цивілізованого людського співробітництва, а також дослідження явищ, процесів, законів, закономірностей функціонування та розвитку так званої «соціальної економіки». Нехтування, у певних випадках, соціальною складовою економіки певною мірою можна пояснити традиційним мисленням на основі застосування так званих «вічних постулатів»: економіка – первинна, соціальна сфера – вторинна та похідна від першої. Насправді ж економічна і соціальна сфери настільки тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені, що їх роз'єднання негативно позначається не тільки на рівні життя та загальному добробуті людей, але і на забезпеченні процесу людського розвитку.

Глобальна концепція людського розвитку, яка з'явилася та набула бурхливого розвитку у планетарному масштабі в останнє десятиріччя XX ст., історично виникла на основі теорії людського капіталу та стала одним з видатних досягнень людської цивілізації. На відміну від теорії людського капіталу, яка доводить економічну доцільність удосконалення людини саме як фактора виробництва, концепція людського розвитку виходить з первинної самоцінності розвитку людини, з того, що виробництво існує заради розвитку людей, а не люди – заради розвитку виробництва [2].

Тривалий період часу було поширеним розуміння суспільного розвитку як, переважно, розвитку економічного, такого, який забезпечує зростання виробництва матеріальних і нематеріальних благ та послуг. Проте, ще зі стародавніх часів відомо, що матеріальне багатство та доходи не є кінцевою метою людини. Вони є лише засобом для забезпечення людського, зокрема особистого, розвитку.

Так, наприкінці XX ст. сформувалася нова парадигма суспільного розвитку. Його метою визнається не нарощування виробництва матеріальних і нематеріальних благ та послуг (суспільство споживання), а надання людям можливості робити вільний вибір щодо професії, праці, стилю життя – перш за все для збереження здоров'я, отримання доступу до знань, реалізації інтересів тощо.

Відповідно до цього, один із родоначальників цієї ідеї, А. Сен, безпосереднє пов'язує мету людського розвитку із забезпеченням свободи людини та її вільного вибору. Згідно розробленої ним концепції «розширення людського вибору», добробут має оцінюватися не за рівнем доходу на душу населення, а за можливостями людини вести таке життя, яке вона вважає прийнятним для себе. При цьому дохід розглядається не як мета, а як засіб розширення вибору людей у таких галузях як: охорона здоров'я, освіта, культура, економічна та громадська діяльність. Отже, мова йде про забезпечення можливості розширення вибору людиною мети та стилю свого життя.

З цього приводу слід зазначити, що ці новітні концептуальні ідеї щодо забезпечення людського розвитку отримали підтримку ООН. Так, з 1990р. Програма розвитку ООН (ПРООН) публікує глобальні тематичні доповіді про людський розвиток (ДЛР), у яких увага зосереджується саме на тих питаннях, які є ключовими для забезпечення людського розвитку на відповідному етапі життєдіяльності цивілізації. Отже, ПРООН виходить із того, що в сучасних умовах метою суспільного розвитку є створення сприятливих умов для довгого, здорового та наповненого творчістю життя людини [3].

У зв'язку з цим, ключовий напрям розвитку тенденцій соціалізації економічної системи суспільства повинен бути пов'язаний з підвищенням ролі людини, її духовно-моральних якостей та цінностей, здібностей, знань та досвіду, які дозволяють їй активізувати свою діяльність та визначити гідне місце в системі суспільних відносин. При цьому, як правило, відбувається переміщення акцентів переважно з інтересів держави на інтереси індивіда. Тому сутність процесу соціалізації, саме економічних відносин, на наш погляд,

розкривається через тенденції соціалізації умов виробництва, соціалізації праці, соціалізації результатів виробництва, зменшення соціальної диференціації, зростання ролі та значення соціальної сфери, інших явищах та процесах.

Початок ХХІ ст. Україна зустріла певними позитивними зрушеннями в економічному житті суспільства: припинилося падіння обсягів суспільного виробництва, окремі галузі народного господарства демонстрували економічне зростання та стремління до зовнішньоекономічної експансії. Однак, слід зазначити, що сьогодні спостерігається певне уповільнення процесів трансформації, оскільки відповідні дії та заходи, що реалізуються державою, щодо подолання кризи до цього часу не є системними, не охоплюють з однаковою повнотою, динамікою та якістю всі елементи суспільної системи.

Безумовно, забезпечення сталого людського розвитку, зокрема в Україні, можливе лише за умови макроекономічної збалансованості, вираженості економічних заходів, передбачуваності результатів економічних дій всіх суб'єктів ринкового господарства. Причому, розумний симбіоз ринкових і державних регуляторів надає можливість реалізувати соціально-економічні цілі людського розвитку, досягти високої ефективності суспільного виробництва, забезпечити перманентне економічне зростання та соціальну справедливість.

Висновки. Таким чином, визначення стратегічних напрямків та пріоритетів людського розвитку, зокрема в Україні, повинно бути орієнтовано на те, що ефективність функціонування економічної, політичної, екологічної системи тощо сьогодні залежить від рівня розвитку саме соціальної системи, потреб та інтересів не просто суб'єкта економічних відносин, а людини – конкретного носія цих відносин як повноправного члена суспільства. І ринкова система господарювання, як найбільш ефективна на сьогодні форма функціонування економічної системи суспільства, повинна бути націлена на обслуговування потреб цього суспільства, його головного суб'єкта та об'єкта – людини.

У зв'язку з цим, соціалізація економічної системи суспільства можлива лише на основі реалізації таких основних принципів, як: динамічна структурна перебудова народного господарства; забезпечення нової якості перманентного економічного зростання за домінуванням соціальних цілей розвитку народного господарства; забезпечення спрямованості інституціональних перетворень на формування системи ефективної мотивації всіх економічних суб'єктів; створення умов та можливостей для самореалізації здібностей кожної людини в країні, забезпечення нової якості її відповідальності за процес та наслідки своєї діяльності; створення сприятливих умов для інтеграції національної економічної системи в цілому, її окремих елементів та суб'єктів до світового співтовариства. При цьому необхідною умовою для забезпечення сталого людського розвитку є зміна структури економіки та системи суспільних цінностей, що лежить в її основі, з метою трансформації стихійної ринкової форми господарювання у соціалізовану систему. З урахуванням цього, переважна більшість сучасних дослідників звертають увагу на складність та тривалість переходу людського суспільства до нової моделі соціально-економічного розвитку, заснованої на перебудові суспільної свідомості, оскільки однією з головних причин сучасної глобальної кризи людської цивілізації є нежиттєздатність існуючої системи ціннісних орієнтацій та моральних норм.

Список використаних джерел:

1. Зайцев Ю. К. Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства: методологія і практика: монографія / Ю. К. Зайцев. – К. : КНЕУ, 2002. – 188 с.
2. Грішнова О. А. Людський розвиток: навчальний посібник / О. А. Грішнова. – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с.

Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) / За ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.